

RIVERSCAPE

19 niewidzialnych rzek

MAREK DOMAŃSKI
AKADEMIA SZTUK PIĘKNYCH W ŁODZI

fotoesej

<https://doi.org/10.18778/2300-1690.24.09>

„Nasza cywilizacja zatrzała wody rzeczne i ich skażenie nabrało potężnego uczuciowego sensu. Skoro bieg rzeki jest symbolem czasu, skłonni jesteśmy myśleć o czasie zatrutym.”

Czesław Miłosz *Rzeki*

Świadomość, że 19 łódzkich rzek nadal płynie, nie jest oczywista dla mieszkańców Łodzi. Nasze miasto nie powstałoby bez rzek, które zapewniały wodę i energię niezbędne dla osadnictwa i funkcjonowania przemysłu. Jednak w stosunkowo krótkim czasie zostały one spacyfikowane betonowymi korytami lub zepchnięte do podziemnych kanałów, nad którymi zbudowano domy, ulice i fabryki. Ciekie wodne zostały odcięte od dolin, które wciąż widać w ukształtowaniu terenu, ale naturalny ekosystem został zgładzony. Rzeki to nie tylko wody – to system obejmujący glebę i żywe organizmy wokół koryta i pod nim (strefa hyporeiczna). Łódzkie rzeki są chore lub martwe. Zepchnięcie ich do podziemi i w niepamięć zmusza nas do podjęcia wysiłku, również w przestrzeni naszych emocji. Martwe wody naszych rzek i towarzyszące im praktyki materialno-dyskursywne niosą wielki potencjał symboliczny. Nasz kontakt z wodą jest ograniczony i ma charakter uprzedmiotawiający. Nie musimy negocjować z wodnym żywiołem rytmu dni i granic

miast. Żeby skonfrontować się z wodą jako aktorem społecznej sieci relacji, musimy tego chcieć. Musimy postarać się spojrzeć na nasz świat z nieludzkiej perspektywy wody, rzeki, oceanu. Okazanie solidarności z rzekami nie może opierać się na egoistycznym lęku przed zagładą, ale na solidarności i empatii. Nie jest to trudne, jeśli uświadomimy sobie, ile wody znajduje się w naszych organizmach. Odcięci od praoceanu wciąż nosimy go w sobie. Rzeki i ludzie to byty siostrzane, dla których płynąca woda jest warunkiem istnienia. Życie na Ziemi powstało w wodzie i każda jej szklanka zawiera odrobinę oceanu.

Projekt *Riverscape. 19 niewidzialnych rzek* wpisuje się w nurt „niebieskiej humanistyki”, który zwraca uwagę na potrzebę materialno-dyskursywnego doświadczenia wody. Istnieje realna potrzeba/konieczność przywrócenia podmiotowości rzekom płynącym przez nasze miasta. Jest to możliwe tylko przez przywrócenie świadomości ich obecności i roli oraz ujawnienie ich życiodajnego potencjału. Istotne jest wytworzenie zbiorowej wrażliwości, która

umożliwi uwzględnienie w naszym ekologicznym podejściu do świata „nie-ludzkiej” perspektywy. Dla naszego przetrwania konieczna jest solidarność z rzekami, które wciąż traktujemy przedmiotowo. Zniszczenie rzeczno-ekosystemu jest rodzajem nieuświadomionej katastrofy. Nigdy nie mieliśmy kontaktu z tym, co straciliśmy, kiedy z naszego życia zniknęło dziewiętnaście rzek. Nie odbyliśmy żałoby po stracie tego, bez czego nie powstałoby nasze miasto. Nie mamy również poczucia winy z powodu kolonizatorskiej strategii polegającej na rabunkowej gospodarce wodnych zasobów. Nie wyartykułowaliśmy straty, a przecież gdyby nasze „mityczne” rzeki nadal płynęły po powierzchni, każdy mieszkaniec miasta w ciągu kilku minut mógłby znaleźć się nad brzegiem którejś z nich. Renaturyzacja martwych już cieków wodnych wpłynęłaby korzystnie na jakość naszego życia. Ujawnienie straty jest możliwe poprzez takie działania, jak projekty artystyczne, dzięki którym uświadomimy sobie obecność rzek i zrozumiemy konieczność naprawy krzywdy wyrządzonej środowisku i sobie. Przełamanie destruktywnego dziedzictwa wymaga rezygnacji z antropocentrycznej perspektywy, której arogancja i egoizm nie pozwalają dostrzec partnera w innych bytach (w tym przypadku w rzekach i ich ekosystemach). Rzeki nie są naszą własnością, a ich uprzedmiotowienie powinno być zastąpione przez partnerstwo, wymagające nowej wizji świata, uwzględniającej perspektywę hydrologiczną. Do zainicjowania zmiany niezbędna jest nowa narracja. Fotografia dysponująca jednocześnie potencjałem dokumentalnym i ewokatywnym może w tej zmianie odegrać istotną rolę. Skala problemu przerasta możliwości pojedynczego człowieka, zatem należy odbudować poczucie

wspólnoty w trosce o cały ekosystem, który zapewnia bezpieczeństwo każdemu z osobna. Rzeki cierpią na skutek naszych – ludzkich – działań, opartych na pragnieniu maksymalizacji wydajności, kalkulacyjności, ale przede wszystkim na niezwykle ograniczonej wyobraźni, dotyczącej skutków przekształcania środowiska naturalnego. Będziemy musieli ponieść konsekwencje kolonizatorskiej zachłanności naszych przodków, zatem musimy postawić pytanie: czy antropocen będzie epoką kryzysu i odrodzenia planety, czy „wielkim holocenijskim wymieraniem”. 👁

Marek Domański – fotograf. Studiował w PWSSP w Łodzi w latach 1990–95. Na jego dyplom złożyły się litografie wykonane w pracowni prof. Jerzego Grabowskiego oraz fotografie z pracowni prof. Ireneusza Pierzgałskiego. W latach 1995–2008 był asystentem prof. Grzegorza Przyborka. Obecnie prowadzi Pracownię Fotografii II w Katedrze Multimediów na Wydziale Sztuk Wizualnych ASP im. Wł. Strzemińskiego w Łodzi. Obok pracy dydaktycznej zajmuje się przede wszystkim twórczością w dziedzinie fotografii inscenizowanej, otworkowej i dokumentalnej. Swoje prace prezentuje zwykle w formie wielkoformatowych zdjęć pokrytych żywicą lub w formie odbitek kontaktowych. Od wielu lat konsekwentnie tworzy przy użyciu kamer otworkowych, które sam buduje. Fotografie Domańskiego można było oglądać na kilkudziesięciu wystawach indywidualnych oraz wielu wystawach zbiorowych w kraju i za granicą. Jego twórczość jest różnorodna i wielowątkowa. Artysta stosuje rozmaite techniki i sposoby prezentacji, za podstawę przyjmując przede wszystkim wewnętrzną potrzebę poszukiwania i eksperymentowania. Niektóre swoje realizacje celowo sytuuje na pograniczu fotografii.

Rzeka Łódka,
okolice ul. Źródłowej,
2022

Rzeka Jasień,
Aleja Jana Pawła II,
2022

Rzeka Jasiń,
Aleja Jana Pawła II,
2022

Rzeka Jasień,
ul. Obywatelska,
2022

Rzeka Bałutka,
Aleja Włóknarzy,
2023

Rzeka Łódka,
Aleja Grzegorza Palki,
2023

Rzeka Łódka,
ul. Drewnowska,
2023

Rzeka Olechówka,
ul. Rzgowska,
2023

Rzeka Olechówka,
ul. Rzgowska,
2023

Rzeka Augustynówka,
ul. Olechowska,
2023

Rzeka Olechówka,
Aleja Władysława
Bartoszewskiego,
2022

Rzeka Łódka,
ul. Północna,
2022

Rzeka Karolewka,
ul. Obywatelska,
2022

Rzeka Bałutka,
ul. Lutomska,
2022

Rzeka Jasień,
Aleja Jana Pawła II,
2022

Rzeka Jasień,
ul. Augusta
Cieszkowskiego,
2022

Rzeka Bałutka,
ul. Wielkopolska,
2022

Rzeka Jasień,
ul. Trybunalska,
2022

Rzeka Lamus,
ul. Księdza Biskupa
Tymienieckiego,
2022

Rzeka Bałutka,
ul. Siewna,
2022

Rzeka Bałutka,
ul. Solec,
2022

Rzeka Ner,
ul. Pabianicka,
2022

Rzeka Łódka,
ul. Północna,
2022

Rzeka Olechówka,
Aleja Władysława
Bartoszewskiego,
2022